

Wstęp

prof. dr hab. Andrzej Marciniak

Oddajemy do rąk Czytelników publikację o charakterze nowatorskim, będącą pokłosiem dyskusji przedstawicieli doktryny prawa postępowania cywilnego i praktyków sądowego prawa egzekucyjnego w sprawach cywilnych, prowadzonej w trakcie Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej, która odbyła się w dniu 11.6.2021 r. w Krakowie pod hasłem „**Prawa wierzyciela a ochrona dłużnika w egzekucji sądowej. Teoria i praktyka**”. Konferencja ta została zorganizowana przez Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego, Ośrodek Naukowo-Szkoleniowy przy Krajowej Radzie Komorniczej oraz Radę Izby Komorniczej w Krakowie przy aktywnym udziale Związku Banków Polskich.

Prawo egzekucyjne jest nieodłączną cechą każdego porządku prawnego. Bez egzekucji i związanego z nią przymusu prawnego każdy system ochrony prawnej będzie niedoskonały. Egzekucja sądowa jest przede wszystkim instrumentem prawnym służącym realizacji praw wierzyciela o istotnym także znaczeniu społecznym i gospodarczym, zwłaszcza dla właściwego funkcjonowania współczesnej gospodarki wolnorynkowej. W tym kontekście problem szybkości i efektywności egzekucji sądowej nabiera pierwszorzędno znaczenia. Wiąże się to z ciągłym poszukiwaniem i wprowadzaniem nowych rozwiązań legislacyjnych celem nadania prawu egzekucyjnemu najbardziej optymalnego kształtu, nie tylko ze względu na skuteczność i efektywność egzekucji, niezbędnej dla właściwej ochrony praw wierzyciela, ale również ze względu na potrzebę ochrony podstawowych praw dłużnika, chronionych także konstytucyjnie. Podejmowane w tym zakresie wysiłki legislacyjne nie zawsze przynoszą oczekiwane rezultaty.

Nie ulega wątpliwości, że ze względu na funkcje i cel egzekucji, wierzyciel zajmuje w postępowaniu egzekucyjnym pozycję dominującą względem dłużnika. Nie oznacza to naruszenia zasady równości stron w postępowaniu egzekucyjnym, zarówno w aspekcie możliwości ich działania oraz prawa do wysłuchania, jak i zapewnienia stronom wsparcia organów egzekucyjnych celem

zapewnienia ich faktycznej równości. Charakterystyczne dla nowelizacji sądowego prawa egzekucyjnego w ostatnich latach jest jednak zjawisko osłabiania pozycji wierzyciela w postępowaniu egzekucyjnym i wzmocnienia tym samym ochrony dłużnika, co nie pozostaje bez wpływu na realizację praw wierzyciela do egzekucyjnego zaspokojenia, a w konsekwencji na skuteczność i efektywność egzekucji sądowej.

W pierwszej kolejności wymienić tutaj należy regulacje przyznające organom egzekucyjnym kompetencje należące do właściwości funkcyjnej sądów. Dotyczy to w szczególności przepisów nakładających na organy egzekucyjne powinność badania z urzędu kwestii przedawnienia egzekwowanego roszczenia oraz umorzenia z tego powodu postępowania egzekucyjnego. Niewątpliwie łamie to strukturalne założenie prawa egzekucyjnego, według którego organ egzekucyjny nie jest uprawniony do badania zasadności oraz wymagalności obowiązku objętego tytułem wykonawczym (art. 804 KPC). Poza tym należy wskazać na nowe przepisy o zajęciu ruchomości nakładające na komornika powinność badania kwestii ich własności (zob. nowe brzmienie art. 845 § 2–22 KPC). W obu tych przypadkach mamy do czynienia ze zjawiskiem tzw. procesualizacji postępowania egzekucyjnego, polegającym na częściowym przekształceniu tego postępowania w postępowanie rozpoznawcze o zasadność egzekwowanego roszczenia i prawo własności zajmowanych ruchomości. Powoduje to w efekcie przedłużenie postępowania egzekucyjnego ze szkodą dla prawa wierzyciela do egzekucyjnego zaspokojenia, tym bardziej że organy egzekucyjne nie są strukturalnie i proceduralnie przystosowane do rozstrzygania takich kwestii prawnych. Dodać do tego wypadu zarzut dublowania środków obrony prawnej dłużnika przed egzekucją świadczenia przedawnionego oraz osób trzecich przed egzekucją naruszającą ich prawa, do czego – jak wiadomo – służą zasadniczo powództwa przeciwegzekucyjne (art. 840–843 KPC).

Poza tym należy mieć na uwadze przepisy o ograniczeniach egzekucji (art. 829–839 KPC oraz innych aktów prawnych), których zmiany w ostatnich latach poszerzają stale zakres składników majątkowych dłużnika wyłączonych spod egzekucji – zmian nie zawsze racjonalnych i właściwie usprawiedliwionych. To samo dotyczy poszerzającego się zakresu udzielania przez organy egzekucyjne pouczeń stronom i innym uczestnikom postępowania egzekucyjnego działających bez zawodowego pełnomocnika co do wielu czynności tego postępowania, z dość wyraźnym uprzywilejowaniem pod tym względem pozycji dłużnika.

Wspomnieć przy tym także wypadu o zmianach w przepisach prawa egzekucyjnego przez ustawy antycovidowe, które wprowadziły wiele ograniczeń

w egzekwowaniu świadczeń należnych wierzycielowi, mając wyłącznie na celu ochronę dłużnika.

Przedstawione zmiany prawa egzekucyjnego wzmacniają z całą pewnością ochronę dłużnika w sądowym postępowaniu egzekucyjnym kosztem praw wierzyciela. Można mieć usprawiedliwione wątpliwości, czy te nowe regulacje prawne są adekwatne do zaistniałych okoliczności oraz czy są proporcjonalne do przedstawionego celu egzekucji i postępowania egzekucyjnego. Dla rozstrzygnięcia tych wątpliwości niezbędne okazało się w pierwszej kolejności przypomnienie i wyjaśnienie funkcji egzekucji sądowej oraz kształtu zasady równości stron i zasady dyspozycyjności w postępowaniu egzekucyjnym. Rozważania teoretyczne w tym zakresie wypadało uzupełnić naukowymi uwagami na temat ograniczeń egzekucji sądowej oraz środków procesowych służących przeciwdziałaniu nadmiernej uciążliwości egzekucji i szykanowaniu dłużnika. Pozwala to zwrócić uwagę na aksjologiczne uwarunkowania prawa egzekucyjnego mające istotny wpływ na interpretację przepisów tego prawa w ich teoretycznym i praktycznym wymiarze. W drugiej kolejności należało przedstawić wypowiedzi praktyków prawa egzekucyjnego na temat wpływu nowych rozwiązań normatywnych na przebieg sądowego postępowania egzekucyjnego, zwłaszcza w kontekście skuteczności i efektywności egzekucji sądowej.

Całość opracowania może być przydatna w działalności legislacyjnej dotyczącej prawa egzekucyjnego. Może także służyć przedstawicielom doktryny, doktorantom i studentom prawa.

Zarówno w pierwszej, jak i w drugiej części książki, przedstawionych i rozwiązanych zostało wiele bardzo istotnych współcześnie i kontrowersyjnych problemów powstających na tle nowych regulacji prawnych. Z tych względów publikacja ta może służyć pracownikom wymiaru sprawiedliwości i innym praktykom prawa egzekucyjnego, zwłaszcza komornikom sądowym oraz wszystkim osobom zmagającym się z przymusowym dochodzeniem należności.

Łódź, grudzień 2021 r.

prof. dr hab. *Andrzej Marciniak*